

Barbara Olszewska, Andrzej Wychowaniec

SPRAWOZDANIE Z ĆWICZEŃ TERENOWYCH WE FRANCJI
GRUPY PRACOWNIKÓW I STUDENTÓW
SPECJALNOŚCI GEOGRAFIA TURYZMU
UNIwersYTETU ŁÓDZKIEGO

LE COMPTE-RENDU DES EXERCICES SUR LE TERRAIN
EXÉCUTÉS EN FRANCE PAR UN GROUPE
DE TRAVAILLEURS SCIENTIFIQUES
ET ÉTUDIANTS DE L'UNIVERSITÉ DE ŁÓDŹ
SPÉCIALISTES DE LA GÉOGRAPHIE DE TOURISME

W 1983 r. została podpisana umowa o bezpośredniej współpracy dydaktyczno-naukowej między Uniwersytetem w Angers i Uniwersytecie Łódzkim. Dotyczyła ona m. in. wymiany grup 10-osobowych (2 pracowników i 8 studentów) z Instytutu Geografii i Turyzmu Uniwersytetu w Angers i z Zakładu Geografii Miast i Turyzmu Instytutu Geografii Ekonomicznej i Organizacji Przestrzeni Uniwersytetu Łódzkiego.

Zgodnie z umową Zakład Geografii Miast i Turyzmu IGEiOP UŁ przyjął w dniach 14—27 lipca 1984 r. grupę pracowników i studentów z Uniwersytetu w Angers (prof. M. Bonneau, dr Ph. Cayla, F. Cayla, S. Cayla, C. le Bars, M. Chatry, J. Ch. Dubois, F. Houdebine, M. Marchand, B. Nicolas). Studenci francuscy, po zwiedzeniu Warszawy i Łodzi wzięli udział w ćwiczeniach terenowych zorganizowanych w Bieszczadach dla studentów specjalizacji geografia turystyki.

Zamknięciem pierwszego cyklu wymiany był pobyt grupy polskiej we Francji w dniach 10—24 września 1985 r. W jej skład wchodził: doc. dr hab. S. Liszewski, dr E. Dziegieć, T. Królak, A. Kruk, A. Kujała, E. Męcina, M. Pisarski, R. Wiluś i autorzy niniejszego sprawozdania (obecnie pracownicy Zakładu Miast i Turyzmu).

Organizatorem pobytu ze strony francuskiej był prof. dr hab. Michel Bonneau — dyrektor Instytutu Geografii i Turyzmu oraz wiceprezydent Uniwersytetu w Angers. Pod względem merytorycznym pomagali mu pracownicy instytutu, natomiast uczestnicy ubiegłorocznego stażu w Polsce odpowiadali za sprawę organizacyjną.

Pobyt grupy polskiej we Francji można podzielić na dwie części; pierwsza miała charakter wycieczki naukowej, druga była związana z udziałem w stażu zorganizowanym przez uniwersytet w Angers dla studentów ze specjalności — turystyka. W ramach wycieczki naukowej,

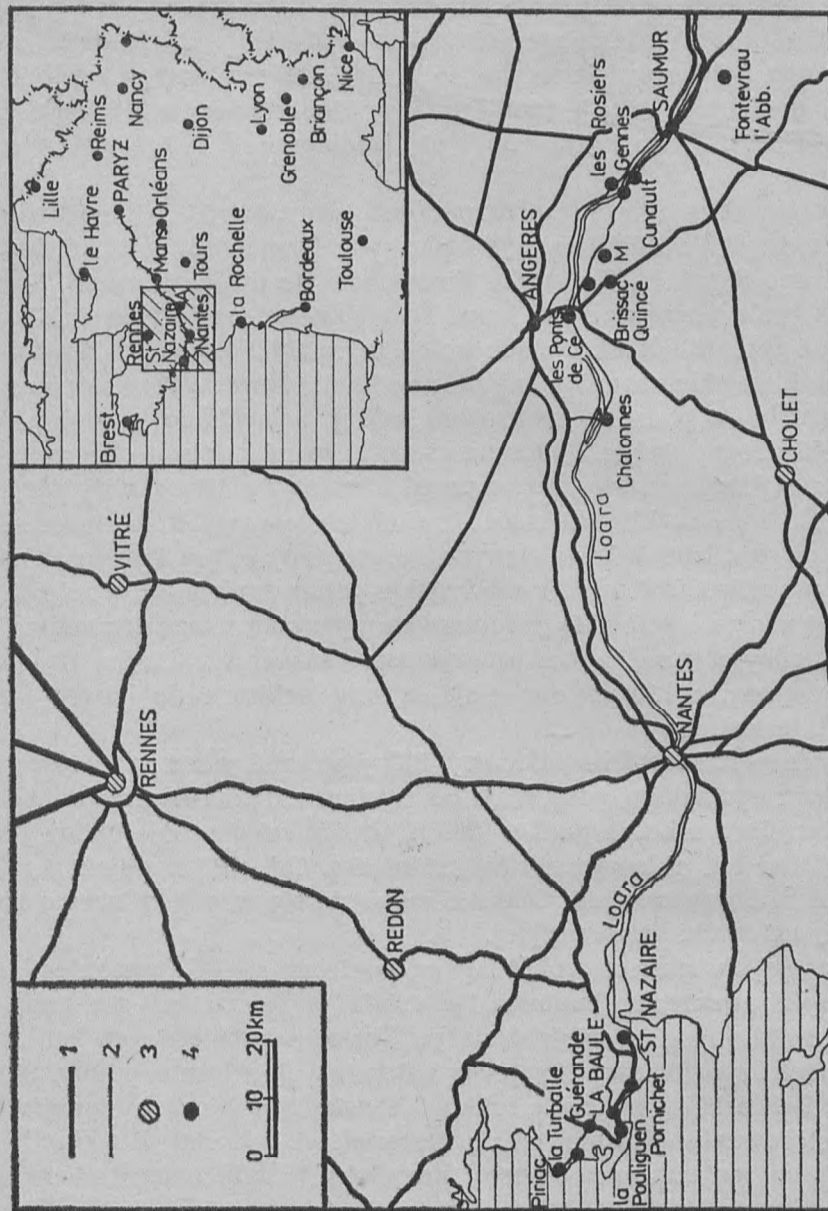
która odbyła się w dniach 10—16 września, zwiedziliśmy Paryż, Angers i okolice oraz południową część Płw. Bretońskiego. Od 16 do 23 września grupa polska wzięła udział w praktykach zorganizowanych na terenie gmin położonych nad Loarą w departamencie Maine-et-Loire (rys. 1). Powrót do kraju odbył się samolotem z Paryża 24 września 1985 r.

Na zwiedzenie Paryża przeznaczono jeden dzień, co umożliwiło zobaczenie tylko najbardziej symbolicznych fragmentów i obiektów tzw. „pięknego Paryża”. Wycieczka przebiegała po dwóch trasach. Pierwsza z nich brała początek spod Łuku Triumfalnego przy Placu de Gaulle'a i biegła wzdłuż Pól Elizejskich koło Luwru do Forum des Halles. Przy Polach Elizejskich skupiają się główne banki, towarzystwa lotnicze, największe biura podróży, najdroższe salony samochodowe, domy mody i obiekty rozrywkowe. Trudno uwierzyć, że na miejscu obecnych wielopiętrowych gmachów jeszcze przed I wojną światową stały niepozorne wille i pałacyki. Większość z nich została wyburzona na skutek wzrostu cen działek budowlanych i związanej z tym konieczności budowy wysokościowców. Pola Elizejskie pełnią funkcję głównej osi handlowej miasta i stanowią jednocześnie „paryską drogę triumfalną”, na której odbywają się ważne uroczystości państwowe. Ciągną się one do Placu Zgody, z którym sąsiadują ogrody należące do Luwru (Jardin des Tuileries).

Luwre — to kompleks pałacowy, który powstał przez rozbudowę średniowiecznego zamku, połączenie go z pałacem Tuileries oraz dobudowanie skrzydła wschodniego. Do 1680 r., tzn. do zakończenia budowy Wersalu, Luwr był główną siedzibą królewską. Od 1793 r. obiekt ten udostępniono do zwiedzania. Obecnie mieszczą się w nim: Muzeum Luwru i Muzeum Sztuki Dekoracyjnej.

Po odbyciu spaceru wokół Luwru, udaliśmy się do Forum des Halles. Ta supernowoczesna budowla, powstała w końcu lat siedemdziesiątych, znajduje się na miejscu starych, osiemnastowiecznych hal. Stanowi ona trzy poziomowy kompleks usługowy (kawiarnie, kluby, sklepy, kina). Nowe Hale wyróżnia lekkość konstrukcji, którą osiągnięto dzięki zastosowaniu głównie takich materiałów, jak stal i szkło. Należy dodać, że ten supernowoczesny kompleks (o odmiennym charakterze niż Centrum Pompidou) został świetnie wkomponowany w otoczenie budynków osiemnasto- i dziewiętnastowiecznych.

Druga trasa zwiedzania obejmowała Dzielnicę Łacińską i Wyspę La Cité. Ważnymi punktami były tu obiekty Uniwersytetu Paryż I — Sorbona, m. in. gmach, w którym odbywał się ostatni Światowy Kongres Geografów (1984 r). Na trasie tej była okazja do poznania cennych zabytków i miejsc pamięci narodowej (np. Katedra Notre-Dame,

Rys. 1. Trasa ćwiczeń terenowych na obszarze Francji

1 — przejazdy kolejaj; 2 — trasa wycieczki naukowej; 3 — teren ćwiczeń stacjonarnych; 4 — miejscowości pobytu

Fig. 1. L'itinéraire des exercices sur le terrain en territoire français

1 — les trajets faits en chemin de fer; 2 — l'itinéraire de l'excursion scientifique; 3 — le terrain des exercices stationnaires; 4 — les localités de séjour

Pantheon) oraz atmosfery życia jednego z najstarszych miasteczek uniwersyteckich.

Z Paryża pociągiem przejechaliśmy do miasta Angers, będącego stolicą regionu Anjou. Atrakcyjność turystyczna regionu Anjou ściśle wiąże się ze środowiskiem przyrodniczym ziem położonych nad Loarą, z ich historią i współczesną działalnością żyjących tu ludzi. Nazwa regionu pochodzi od nazwy hrabstwa, które powstało w XI w., a w XIV w. zostało przez Karola V podniesione do rangi księstwa. Ludność tych ziem pierwotnie zajmowała się rolnictwem, ogrodnictwem i handlem winami. W XVII w. powstały tu manufaktury wytwarzające płótno i tkaniny bawełniane. W XIX w. rozwinął się przemysł konopny, skórzany i meblowy. W XX w. podjęto produkcję sprzętu elektronicznego, akcesoriów samochodowych i maszyn rolniczych.

W regionie Anjou uprawia się słoneczniki, kukurydzę, buraki cukrowe i kwiaty na potrzeby przemysłu kosmetycznego (np. La Menitré, St. Sulpice). Największe jednak obszary ziemi są zajęte pod uprawę winnej latorośli. Jest to zjawisko typowe dla całej doliny Loary, która stanowi trzeci pod względem ważności region produkcji wina we Francji, po Burgundii i Bordeaux. W departamencie Maine-et-Loire produkuje się wiele gatunków i odmian win, np.: Rosè d'Anjou, Cabernet d'Anjou, Saumur-Champigny, Rosè de Loire. Zwiedzanie winnic i piwnic z fermentującym i leżakującym winem, połączone z jego degustacją jest formą uatrakcyjnienia imprez turystycznych organizowanych na terenie Anjou. Koledzy francuscy umożliwili nam zwiedzanie winnicy Christiana Dubois w Varrains, należącej do najbardziej wydajnych w okolicach Saumur.

Do najcenniejszych zabytków regionu Anjou należą: zamek, katedra i liczne muzea w Angers, zamek i koszary kawalerzystów w Saumur oraz Opactwo Królewskie w Fontevraud. Zamek w Angers, podobnie jak i katedra pochodzi z XII—XIII wieku, a obecnie w jego wnętrzach znajduje się Galeria Arrasów *Apokalipsa* (arrasy zostały wykonane w latach 1375—1380). Na dziedzińcu zamkowym i na miejscu dawnej fosy urządzono ogrody w stylu francuskim. Tematycznie do arrasów *Apokalipsa* nawiązuje dzieło J. Lurcata (1892—1966). Artysta ten wykonał w latach 1957—1966 dziesięć arrasów pod wspólnym tytułem *Życie świata*. Od 1968 r. arrasory te znajdują się w Muzeum St. Jean, mieszczącym się w budynku średniowiecznego szpitala. Poza tym w Angers na uwagę zasługuje Muzeum Rzeźb Davida d'Angers.

Wymienione wcześniej Opactwo Królewskie w Fontevraud (XV—XVIII w.), po rewolucji francuskiej zostało zamienione na więzienie (do 1963 r.), a od 1975 r. stanowi Centrum Kulturalne Zachodu (des Pays de la Loire). Do walorów krajoznawczych regionu Anjou należy

zaliczyć także liczne kościoły i zabudowania dworskie np. w Cunault, San Saturnin.

Zagospodarowanie turystyczne regionu Anjou jest niewspółmiernie niskie do posiadanych walorów terenów wiejskich leżących nad Loarą. Próbę intensyfikacji zagospodarowania turystycznego podjęty powsta-jące tu w latach siedemdziesiątych syndykaty turystyczne, które są organizacjami społecznymi, zrzeszającymi przedstawicieli gmin zainteresowanych rozwojem turystyki. W swej działalności kładą one główny nacisk na organizowanie brakującej jeszcze w regionie Anjou infrastruktury turystycznej. W ramach syndykatów gminy specjalizują się w określonych formach ruchu turystycznego. Typ zagospodarowania turystycznego jest uzależniony od rodzaju występujących na terenie danej gminy walorów turystycznych i związanej z nimi formy turystyki. Jednak na terenie regionu Anjou spotyka się dużo starych zabudowań dworskich i pałacowych, które mogą oprócz funkcji krajoznawczej spełniać w przyszłości rolę placówek kulturalnych i obiektów noclegowych („drugie domy”). Syndykaty turystyczne zachęcają właścicieli tych obiektów do wynajmowania pokoi dla turystów.

O dalszy rozwój turystyki zabiegają również władze stolicy regionu — Angers — miasta dwustutysięcznego. Miasto to jest znane jako centrum kultury i sztuki nie tylko z racji posiadania wielu cennych zabytków, ale przede wszystkim z powodu odgrywania roli głównego ośrodka animującego ruch kulturalny w całej krainie Loary. Angers jest miastem często odwiedzanym przez turystów i dobrze zagospodarowanym. Znajduje się tu m. in. 17 hoteli, 16 hoteli z restauracjami, 17 restauracji, 2 campingi. W celu podniesienia rangi miasta jako ośrodka turystycznego otwarto 1 stycznia 1983 r. Centrum Kongresowe z hotelem Merkury. Centrum to obsługuje kongresy medyczne i liczne konferencje naukowe. Przy jego budowie zastosowano najnowsze rozwiązania konstrukcyjne i techniczne (znajdują się tu sale na 200, 400 i 1300 miejsc z możliwością podzielenia ich na mniejsze). Dzięki organizacji kongresów przedłużono sezon turystyczny na wczesną wiosnę i późną jesień. Miasto współpracuje w dziedzinie turystyki z Osnabrückiem w RFN, Haarlem w Holandii, Bamako w Mali i Pizą we Włoszech.

W Angers grupa polska została przyjęta przez adiunkta mera do spraw turystyki — P. Jacquesa Laugery, który wraz z towarzyszącymi mu osobami zapoznał nas z podstawowymi problemami rozwoju turystyki w regionie Anjou i jego stolicy.

Dalsza trasa naszej wycieczki przebiegała przez południową część wybrzeża Płw. Bretońskiego na odcinku od St. Nazaire do Piriac-sur-Mer. Program pobytu w tym regionie Francji również był bardzo ciekawy z punktu widzenia osób zajmujących się teorią i praktyką tury-

styki. W merostwie La Baule adiunkt mera i osoby mu towarzyszące zapoznały grupę polską z historią i współczesnymi problemami turystyki tego fragmentu wybrzeża bretońskiego.

Do połowy XIX w. istniały tu głównie wioski rybackie. Ponadto ludność zamieszkująca te tereny zajmowała się myśliwstwem, pozyskiwaniem soli przez ewaporację wody morskiej oraz wydobywaniem torfu. W połowie ubiegłego stulecia miejscowości położone na wybrzeżu zaczęły zmieniać swe oblicze. Jedne z nich przekształciły się w miasta przemysłowe, inne w stacje turystyczne. Obecnie kilka miejscowości turystycznych tworzy zwarty pas zabudowy wzdłuż wybrzeża: St. Marc, St. Marguerite, Pornichet, La Baule, Le Pouliguen.

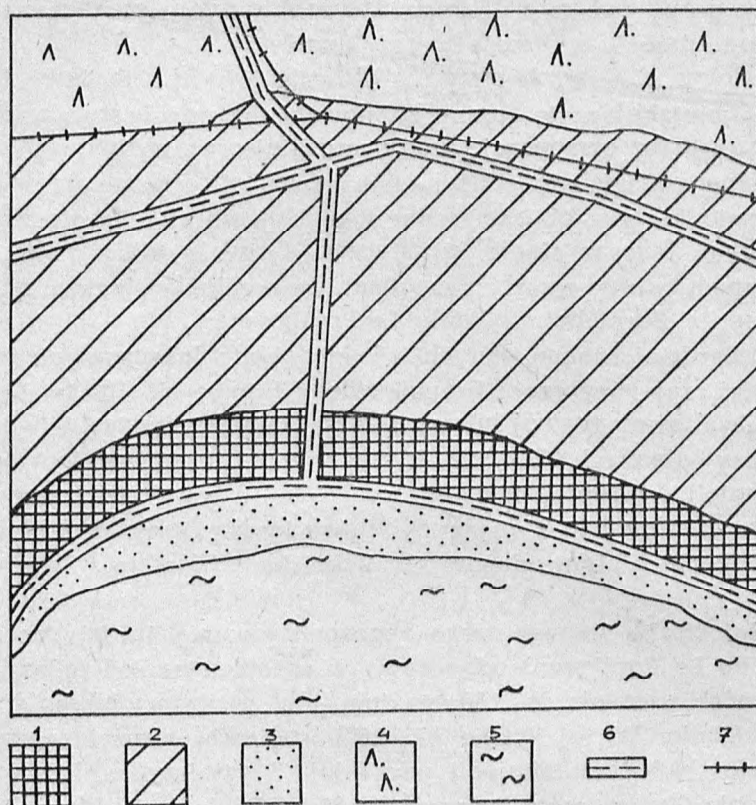
Do najbardziej renomowanych i jednocześnie luksusowych miejscowości w tej części wybrzeża Francji należy liczące ok. 100 lat La Baule (rys. 2). Gwałtowny rozwój infrastruktury turystycznej nastąpił tu w latach międzywojennych. Obecnie do dyspozycji wypoczywających pozostaje 45 hoteli, 5 terenów campingowych, ok. 10 tys. drugich rezydencji, 100 kortów tenisowych, 2 międzynarodowe tereny golfowe, 3 kluby jeździeckie, ok. 30 klubów plażowych, 2 boiska piłkarskie i basen olimpijski.

W całej strefie intensywnego zagospodarowania turystycznego (od St. Marc do Le Pouliguen) odpoczywa w sezonie, tzn. od połowy czerwca do końca września ok. 150 tys. turystów, z czego większość skupia się w La Baule. W tej liczbie ok. 25% stanowią turyści zagraniczni, a 60% mieszkańcy aglomeracji paryskiej. Z tutejszych plaż korzysta każdego dnia 60 tys. osób. Dalszy rozwój La Baule jest ukierunkowany na przedłużenie sezonu oraz zwiększenie udziału sportów wodnych. Zamierzenia te udało się częściowo zrealizować poprzez wybudowanie hotelu kongresowego. W 1984 r. przybyło do La Baule 17 tys. kongresistów.

W La Baule koledzy francuscy umożliwili nam zwiedzanie i dokładne zapoznanie się z funkcjonowaniem luksusowego obiektu turystycznego, jakim jest hotel Hermitage. Należy on do spółki zrzeszającej 6 hoteli, zlokalizowanych m. in. w Cannes i w Deauville. Siedziba tej spółki mieści się w Paryżu.

Na wybrzeżu Bretanii, podobnie jak w regionie Anjou występują syndykaty turystyczne. Mieliśmy okazję w sposób bezpośredni zapoznać się z działalnością tego typu jednostki organizacyjnej, funkcjonującej w miejscowości Piriac.

Na uwagę zasługuje również układ przestrzenny miejscowości położonych wzdłuż wybrzeża Płw. Bretońskiego. Można tu zaobserwować, podobnie jak w Polsce, wyraźny układ pasmowy, zdeterminowany przebiegiem linii brzegowej. Jednak pasowość ta ma zupełnie inny chara-

Rys. 2. La Baule. Uproszczony schemat układów terenów miejskich
 1 — wysoka, nowoczesna zabudowa hotelowa; 2 — tereny zainwestowania miejskiego; 3 — plaża;
 4 — tereny zieleni i rekreacji oraz tereny wolne; 5 — Ocean Atlantycki; 6 — główna arteria samochodowa; 7 — linia kolejowa

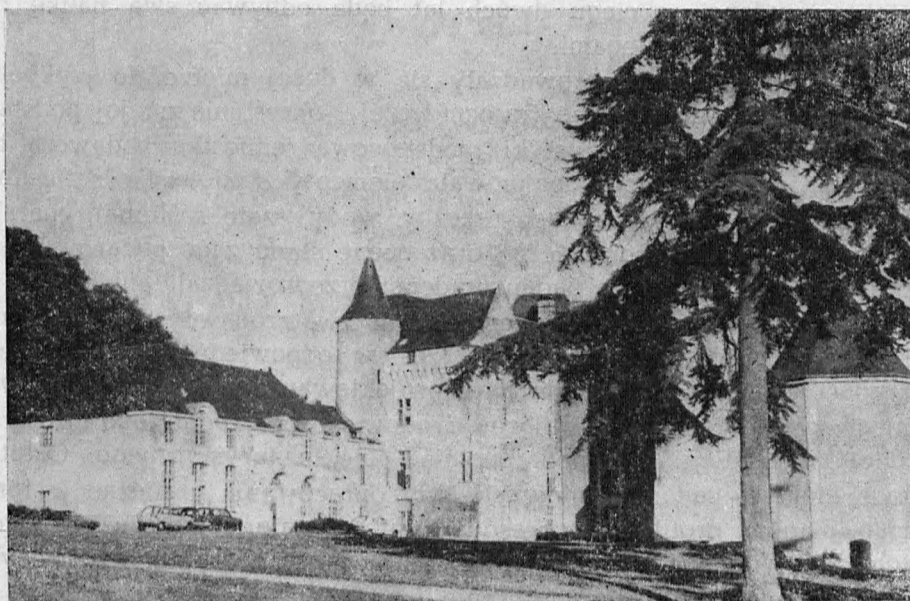
Fig. 2. La Baule. Le schéma simplifié des dispositions des terrains urbains
 1 — le haut et moderne aménagement d'hôtels; 2 — les terrains de l'investissement urbain; 3 — la plage; 4 — les terrains de verdure et de récréation, les terrains libres; 5 — l'Océan Atlantique; 6 — la principale artère automobile; 7 — la ligne ferroviaire

którą. Linia plaży jest oddzielona od wnętrza lądu szeroką arterią komunikacji samochodowej, do której przylega pas wysokiej i nowoczesnej zabudowy hotelowej z niewielką ilością zieleni. Kolejny pas tworzą tereny zainwestowania miejskiego (mieszkania, usługi, zielen towarzysząca), które otacza obwodnica samochodowa i linia kolejowa. Na zewnątrz tej obwodnicy komunikacyjnej występują głównie tereny zieleni i rekreacji (boiska, pola golfowe). Taki układ zagospodarowania kąpielisk morskich jest typowy dla wielu ośrodków rekreacji morskiej w krajach Europy Zachodniej.

Atrakcyjność turystyczną południowej części wybrzeża bretońskiego podnoszą walory antropogeniczne w postaci Eco-muzeum w St. Nazaire i terenu eksploatacji soli na Płw. Guarande. Eco-muzeum tworzą: baza niemieckich okrętów podwodnych z okresu II wojny światowej oraz do dziś funkcjonujące i rozbudowujące się port i stocznia morska. St. Nazaire jest miastem 115-tysięcznym i stanowi wraz z pobliskim Nantes jeden z największych zespołów portowych we Francji.

Eksploatacja soli, o której już wspomniano, odbywa się przez ewaporację wody morskiej na terenie ograniczonym miejscowościami: Guarande, Batz sur Meer, Saile. Przyjeżdżający tu turyści, podobnie jak my, są dokładnie zapoznawani z historią i techniką wydobywania soli.

Po zrealizowaniu tak bogatego programu pobytu na wybrzeżu, grupa polska wróciła do regionu Anjou w celu wzięcia udziału wraz ze studentami francuskimi w ćwiczeniach terenowych. Wszyscy uczestnicy stażu byli zakwaterowani w zamku Montsabert w miejscowości Coutieur (fot. 1). Zamek (z XIV w.) z otaczającym go parkiem jest położony na

Fot. 1. Zamek Montsabert — miejsce zakwaterowania studentów odbywających ćwiczenia terenowe

Photo 1. Le château Montsabert — lieu de l'installation des étudiants effectuant les exercices pratiques sur le terrain

niewielkim wzniesieniu. W latach siedemdziesiątych został on zaadoptowany na ośrodek kolonijny Przedsiębiorstwa Produktów Chemicznych „Kuhlmann”; stanowi więc przykład wykorzystania starych budynków na potrzeby wypoczynku. Oprócz sal sypialnych w zamku znajdują się: dobrze wyposażona kuchnia, jadalnia, kilka świetlic. W sąsiedztwie zamku urządzono parkingi, basen kąpielowy, camping i halę sportową.

W ćwiczeniach terenowych uczestniczyło 58 studentów przyjętych na I rok studiów w Instytucie Geografii i Turyzmu Uniwersytetu w Angers. Byli to głównie Francuzi, rekrutujący się z 36 departamentów oraz przedstawiciele Kanady, Wielkiej Brytanii, Japonii, Korei Płd., Portugalii, Gwadelupy, Mauritiusa, Gabonu. Studenci prowadzili badania w 18 grupach 3—5-osobowych. Każdy ze studentów polskich pracował w innej grupie, odpowiadającej mu pod względem znajomości języka obcego.

Studenci francuscy byli absolwentami różnych kierunków wcześniej odbytych studiów dwuletnich, tylko w nielicznych przypadkach mieli do czynienia z problematyką stricte geograficzną. Celem tych praktyk było zapoznanie z metodami geografii turystyki, z regionem, w którego stolicy studenci w ciągu dwóch lat będą odbywać swą naukę oraz z pracownikami i kolegami.

Badania terenowe sprowadzały się w dużej mierze do wykonania inwentaryzacji turystyczno-krajoznawczej i określenia na jej podstawie perspektyw rozwoju turystyki (podstawową jednostką badawczą była gmina). Inwentaryzacja obejmowała elementy środowiska naturalnego (wychodnie geologiczne, cechy rzeźby, wody, szatę roślinną), charakterystykę społeczno-ekonomiczną oraz ocenę stanu zagospodarowania turystycznego. W trakcie badań studenci przeprowadzali ankiety w placówkach usługowych i u potencjalnych kwaterodawców. Każda grupa była wyposażona w instrukcję i zestaw odpowiednich ankiet. Jedno z końcowych zadań polegało na zaprojektowaniu najbardziej odpowiedniego, przy danym typie walorów środowiska przyrodniczego oraz wcześniej istniejącego zagospodarowania, obiektu turystycznego. Ostatecznym efektem badań terenowych były opracowania graficzne w formie map, planów, profilów, wykresów. Zebrane materiały posłużyły studentom do wykonania części opisowej, która miała charakter informacyjno-przewodnikowy o badanym terenie.

Wyniki badań terenowym zostały zaprezentowane przez poszczególne grupy podczas uroczystego zakończenia stażu. Odbyło się ono w niedzielne popołudnie 22 września. Na tę uroczystość przybyli: wiceprezydent uniwersytetu w Angers — prof. dr hab. Genèvieve Rivoire, członkowie władz departamentalnych odpowiedzialnych za rozwój turystyki, przedstawiciele merostw, pracownicy usług turystycznych oraz

mieszkańcy badanych gmin. Na drugi dzień ukazała się w prasie lokalnej („Courrier de L'Ouest”) informacja o prezentacji wyników badań i o pobycie na ćwiczeniach grupy polskiej (zamieszczono też zdjęcie naszej grupy).

Program zaprezentowany przez kolegów francuskich pozwolił w sposób przeglądowy zapoznać się z życiem zarówno wielkiego miasta, jakim jest Paryż, średniego (Angers) oraz małych miasteczek i wsi. Dla nas jako geografów turystyki, najważniejszą sprawą było poznanie zagospodarowania i funkcjonowania obiektów turystycznych.

Od strony dydaktycznej niezmiernie ważnym było zaznajomienie się z problematyką i metodami badań, a także ze sposobem organizacji specjalistycznych praktyk terenowych.

Na podkreślenie zasługuje również fakt niezwykle serdecznego przyjęcia, z jakim spotkała się grupa polska od początku do końca pobytu we Francji.

Obydwie strony jednomyślnie wyraziły zamiar i chęć kontynuowania dalszej współpracy i wymiany studentów. Przejawem tego będzie m. in. zaplanowane na maj 1987 r. w Łodzi 5-dniowe kolokwium poświęcone nauczaniu geografii turystyki na poziomie uniwersyteckim (cele, program, metody) w różnych krajach. Podpisano również aneks do ogólnej umowy, gwarantującej wymianę grup studenckich w latach 1986—1987.

Mgr Barbara Olszewska

Mgr Andrzej Wychowaniec

Zakład Geografii Miast i Turystyki

Instytutu Geografii Ekonomicznej i Organizacji Przestrzeni

Uniwersytetu Łódzkiego

al. Kościuszki 21

90-418 Łódź

Wpłynęło

10 września 1986 r.

Jarosław Fischbach

III TYDZIEŃ GÓR „TATRZAŃSKI”

LA IIIeme SEMAINE DE LA MONTAGNE DE TATRA

Z inicjatywy pracowników Zakładu Geografii Miast i Turystyki Uniwersytetu Łódzkiego oraz studentów Koła Naukowego Geografów Uniwersytetu Łódzkiego z pomocą członków Studenckiego Koła Przewod-